

Klaipėdos miesto urbanonimų kaita 1903–1939 metais

Aistė Šiaulytė

Klaipėdos universitetas

aiste.siaulyte@ku.lt

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1106-7491>

<https://ror.org/027sdcz20>

Anotacija. Klaipėda – didžiausias Lietuvos pajūrio miestas – XX a. priklausė skirtingoms valstybėms, todėl jo kalbiniam kraštovaizdžiui būdinga intensyvi kaita, sietina su politinės santvarkos pokyčiais. Nors šio miesto oficialieji urbanonimai ryškiausiai atspindi kalbinio ir kultūrinio kraštovaizdžio specifiką, tačiau iki šiol nėra išsamiai analizuoti urbanonimų semantinės motyvacijos bei pavadinimų keitimo būdai XX a. Sistemškai netirta, kokia strategija (tiesioginis vertimas, netiesioginis vertimas, pavadinimo pakeitimas) buvo taikoma keičiant urbanonimų kalbą. Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti 1903–1939 metų oficialių Klaipėdos urbanonimų keitimo būdus ir semantinę motyvaciją. Tyrime nusibrėžtos chronologinės ribos istoriškai ir sociokultūriškai svarbios Klaipėdos miestui: 1903–1923 metai (Vokietijos imperijos valdymo laikotarpiu iki Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos), 1923–1939 metai (nuo Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos iki Klaipėdos prijungimo prie nacių Vokietijos). Straipsnyje apžvelgiama XX a. Klaipėdos miesto sociokultūrinė panorama, lietuvių ir vokiečių kalbų prestižo santykis bei pokytis, oficialių urbanonimų keitimo būdai ir semantinės motyvacijos modelių ypatumai. Ištyrus 246 Klaipėdos miesto oficialiuosius urbanonimus nustatyta, kad 1923–1939 metų laikotarpiu urbanonimai buvo keičiami dviem būdais. Didžioji dalis urbanonimų (75,76 proc.) buvo išversti taikant pažodinio vertimo strategiją. 7,58 proc. oficialių urbanonimų buvo ne išversti, bet pakeisti. Urbanonimų keitimas labiausiai paveikė asmenvardinių ir profesijų semantinių grupių sudėtį.

Pagrindinės sąvokos: oficialieji Klaipėdos urbanonimai, kalbinis kraštovaizdis, vertimo strategija, semantinė motyvacija, ideologija.

Shifts in Klaipėda City Urbanonyms in 1903–1939

Abstract. Klaipėda – Lithuania's largest coastal city – belonged to different countries during the 20th century; therefore, its linguistic landscape is characterized by intense change linked to shifts in the political system. Although the official urbanonyms of this city most clearly reflect the peculiarities of the linguistic and cultural landscape, there has been no detailed analysis of the semantic motivation and strategies used to change the language of urbanonyms in the 20th century. There has been no systematic analysis of what strategy (direct translation, indirect translation, name change) was used when changing the language of urbanonyms. This article aims to analyse the semantic motivation and linguistic changes of Klaipėda's official urbanonyms between 1903 and 1939. The chronological framework of the study covers periods of historical and sociocultural significance for the city of Klaipėda: 1903–1923 (during the German Empire's

Gauta: 2025-12-31. Priimta: 2026-03-09

Received: 31/12/2025. Accepted: 09/03/2026

Copyright © 2026 Aistė Šiaulytė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

rule until the Lithuanian takeover of the Klaipėda region), 1923–1939 (from the Lithuanian takeover of the Klaipėda region until the annexation of Klaipėda to Nazi Germany). The article presents an overview of Klaipėda socio-cultural landscape in the 20th century, including the relationship and change in the prestige of the Lithuanian and German languages, as well as the peculiarities of urbanonyms' semantic motivation models and strategies of linguistic official urbanonyms change. After examining 246 official Klaipėda city urbanonyms, it was found that between 1923 and 1939, official urbanonyms were changed in two ways. The majority of urbanonyms (75,76%) were translated using a literal translation strategy, while 7,58% of official urbanonyms were not translated but changed. The change of urbanonyms most strongly affected the composition of the semantic groups of urbanonyms related to personal names and professions.

Keywords: official Klaipėda urbanonyms, linguistic landscape, translation strategy, semantic motivation, ideology.

Įvadas

Oficialieji urbanonimai¹ – gatvių, aikščių, skverų, alėjų ir kiti pavadinimai – atlieka ne tik navigacinio pobūdžio funkciją – informuoti visuomenę, bet taip pat yra svarbi miesto kalbinio kraštovaizdžio² dalis, neretai įamžinanti miestui ar valstybei svarbias asmenybes, reikšmingus istorinius įvykius, materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą, todėl atskleidžia vietovės unikalumą ir kalbinės bendruomenės vertybes.

Oficialieji urbanonimai analizuojami įvairiais aspektais³. Vienas iš perspektyvių tyrimo aspektų – gatvių, aikščių (per)vardinimo, nulemtu istorinių ir (socio)politinių veiksmų, pavyzdžiui, (post)socialistiniuose (plg. Crljenko, 2012; Light, 2004), nacionalistiniuose

¹ Urbanonimas – lotynų *urbānus* „miestiškas, miesto“ (< *urbs* „miestas“) + graikų *onyma* „vardas“ – miesto vietos (gatvės, aikštės, parko ar pan.) pavadinimas (LKND).

² Pirmą kartą *kalbinio kraštovaizdžio* (angliškai *Linguistic Landscape*) sąvoka fiksuojama dar XX a. pabaigoje Rodrigue'o Landry ir Richardo Bourhis (1997) sociolingvistikos krypties publikacijoje „Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality“ ir iki šių dienų laikoma tradiciniu šio objekto apibrėžimu. Autorių teigimu, tam tikros teritorijos, regiono ar miesto kalbinį kraštovaizdį sudaro viešųjų kelio ženklų, reklaminių stendų, gatvių pavadinimų, vietovardžių, komercinių parduotuvių iškabų ir viešųjų iškabų ant valstybinių pastatų kalba (Landry ir Bourhis, 1997, p. 23). Vėliau Eliezeras Ben-Rafaelis, Elana Shohamy, Muhammad Hasan Amara ir Nira Trumper-Hecht (2006, p. 14) praplėtė kalbinio kraštovaizdžio sąvoką teigdami, kad kalbinį kraštovaizdį galima apibūdinti kaip bet koki užrašą ar skelbimą, esantį viešosios įstaigos ar privačios įmonės išorėje / viduje tam tikroje geografinėje vietovėje. Šiame darbe kalbinis kraštovaizdis suprantamas kaip priemonė identifikuoti, kaip Klaipėdos miesto oficialieji urbanonimai (gatvių, aikščių, alėjų pavadinimai) atspindi šios vietovės istorinius, tautinius ir kultūrinius ypatumus / bruožus.

³ Taip pat tiriama ir oficialiųjų urbanonimų reikšmė vietos bendruomenės tapatybės formavimui(si). Inge Særheim (2009), analizuodama Stavangerio (Norvegija) gatvėvardžius, pabrėžia šių pavadinimų kultūrinę reikšmę formuojant regioninę tapatybę. Slavomiras Bucheris ir kt. (2013) tyrė vietos, regioninės ir tautinės tapatybių intensyvumą ir raišką Slovakijos oficialiuosiuose urbanonimuose (gatvių ir aikščių pavadinimuose). Analizė atskleidė, jog urbanonimai labiausiai atspindi vietos tapatybę.

Lietuvoje oficialiųjų urbanonimų tyrimai nėra gausūs. Dažniausiai tiriama grupė – gatvių pavadinimai. Pavyzdžiui, Violeta Meiliūnaitė (2021) analizavo Šalčininkų rajono gatvėvardžių nominaciją, Rita Baranauskienė ir Ilona Mickienė (2023) tyrė Kauno miesto gatvėvardžius, kilusius iš asmenvardžių, o Agnė Čepaitienė (2024) atliko kiekybinę Kauno rajono gatvių pavadinimų vietiškumo raiškos analizę. Kiek dažniau Lietuvoje tiriama neoficialieji viešieji užrašai, pavyzdžiui, tiltų (Gruodytė, 2010), skelbimų (Gruodytė, 2016), parduotuvių iškabų (Ruzaitė, 2006) ir kiti užrašai daugiakalbystės aspektu. Taip pat analizuojami ir neoficialieji urbanonimai, jų darybos tendencijos (Balodė, 2014; Sidaravičienė, 2023a; 2023b).

(plg. Chloupek, 2019), (post)komunizmo (plg. Jesenska ir Krško, 2023) ir kituose kontekstuose, tyrimas. Atlikti tyrimai liudija, kad oficialiųjų urbanonimų kaita tiesiogiai susijusi su tam tikroje teritorijoje vykstančiais istoriniais ir politiniais procesais. Oficialiųjų urbanonimų kaitai lemiamą įtaką turi istoriniai laikotarpiai, susiję su ideologinių⁴ režimų kaita. Pasak Vasilijaus Safronovo (2011, p. 146), viešųjų erdvių pavadinimų transformavimo atvejai (pavyzdžiui, topografinių šaltinių keitimo kampanijos, inspiruotos ideologinių ir politinių pokyčių) rodo vienos galios šaltinio viešojo bendravimo erdvėje sustiprėjimą kito atžvilgiu. Todėl ideologijų kaitos laikotarpiai leidžia nustatyti, kada aktyviausiai pasireiškia bandymai dominuoti viešojo bendravimo erdvėje, hegemonizuoti joje savo tapatybės ideologiją palaikančias reikšmes. Laimutė Balodė (2003; 2008), ištyrusi įvairių laikotarpių toponimų grupes (gatvių, vietovių, kolektyvinių ūkių pavadinimus), pažymėjo, kad gatvėvardžiai yra tas kalbos segmentas, kuriame tam tikro režimo ideologija atsispindi kone ryškiausiai.

Ne išimtis ir oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistema. Klaipėda – tai didžiausias Lietuvos pajūrio miestas, kurio istorija pasižymi ryškia oficialiųjų politinių nuostatų ir valstybingumo kaita. Taigi istorinės, geografinės bei politinės aplinkybės lėmė, kad Klaipėdos krašto istorija ir dabartis neatsiejamoms nuo daugiakultūriškumo, tačiau iki šiol nėra išsamiai analizuota, kaip šio miesto oficialieji urbanonimai atspindi kalbinę bei kultūrinę specifiką. Nors oficialieji Klaipėdos urbanonimai yra tarpdalykinis ir dinamiškas tiriamasis objektas, tačiau iki šiol išsamių tarpdalykinių tyrimų, kuriuose kalbiniai duomenys būtų siejami su kultūriniais, istoriniais faktais, nėra. Oficialieji Klaipėdos urbanonimai gana fragmentiškai aptariami istoriniame moksliniame diskurse (Rūtė, 1999, p. 101–106; Safronovas, 2011, p. 146; Saulėnienė, 2024; Nikžentaitis, 2007, p. 148–159).

Šio straipsnio objektas – 1903–1939 metų oficialieji Klaipėdos miesto urbanonimai (gatvių, aikščių, alėjų pavadinimai).

Tyrimo problemai apibrėžti ir išspręsti aktualūs trys klausimai. Pirmas, urbanonimų kaitos priežasties klausimas: kaip ši kaita susijusi su politiniais procesais, skirtingų istorinių periodų kalbos politikos⁵ ir kalbos prestižo⁶ aspektais. Antras, kokie semantinės

⁴ Ideologijos samprata yra nevienalytė ir daugiasluoksnė. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ išskiria tokią žodžio *ideologija* reikšmę: „Visuomenės sluoksnių, grupių pažiūrų, idėjų sistema“. Nijolė Keršytė (2020, p. 170) išskiria du ideologijos koncepto dėmenis – pragmatinį ir kognityvinį: „Ideologija gali būti apibrėžiama kognityvinės sferos dėmenimis – idėjomis (dogmomis, nuomonėmis, įsitikinimais, prietaisais), vaizdiniais, vertybėmis, normomis. Kitas ideologijos apibrėžimas – veiksmų sferos (pragmatinių) dėmenimis: arba ją siejant su galia, valdžia, arba, daug rečiau, su praktikomis (*praxis*). Neretai šios dedamosios derinamos viename ir tame pačiame apibrėžime.“ Linas Jokubaitis (2020, p. 135) ideologijas apibūdina kaip „sistemiškus rinkinius, atsakymus į pamatinius klausimus apie žmogaus prigimtį, istorijos raidą ir politikos tikslus“.

⁵ Kalbos politika – valstybinių, politinių, visuomeninių institucijų taikomų priemonių sistema kalbai ir jos vartojimui reguliuoti (Gaivenis ir Keinys, 1990, p. 97). Straipsnyje šis terminas vartojamas analizuojant, kaip valstybinių, politinių ir visuomeninių institucijų sprendimai darė įtaką oficialiųjų urbanonimų formavimui(si) Klaipėdos mieste.

⁶ „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ išskiria tokią žodžio *prestižas* reikšmę: „autoritetas, įtaka, pagarba“. Pasak Ritos Miliūnaitės (2010, p. 238–239): „Prestižas, kaip kalbos ar jos atmainos ypatybė, išskiria vieną kalbą ar atmainą iš kelių, vartojamų toje pačioje kalbinėje bendruomenėje. <...> Dažniausiai prestižinė kalbos atmaina apibrėžiama remiantis socialiniais ir geografiniais parametrais. Paprastai ji siejama su didžiausią politinę, ekonominę ar (ir) kultūrinę galią, taigi ir prestižą visuomenėje turinčiu socialiniu sluoksniu, kuris pasirenka vieną kalbą ar kalbos atmainą iš kelių funkcionuojančių toje kalbinėje bendruomenėje.“

motyvacijos modeliai⁷ būdingi skirtingų laikotarpių tiriamiesiems urbanonimams; kaip jie atskleidžia sociokultūrinių⁸ ir istorinį Klaipėdos krašto savitumą. Trečias, kokios kalbinės kaitos strategijos buvo taikytos keičiant urbanonimų kalbą iš vokiečių kalbos į lietuvių po Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos 1923-aisiais metais.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti 1903–1939 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų keitimo būdus ir semantinę motyvaciją.

Tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Remiantis istorinių ir sociokultūrinių šaltinių duomenimis, aptarti esminius XX a. Klaipėdos miesto istorinius bei sociokultūrinius veiksnus, susijusius su urbanonimų kaita.
2. Išanalizuoti oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų kalbinės kaitos strategijas ir tendencijas.
3. Nustatyti urbanonimų semantinės motyvacijos tipus ir jų kaitą.

Chronologinės tyrimo ribos. Tyrimui nusibrėžtos chronologinės ribos istoriškai ir sociokultūriškai svarbios Klaipėdos miestui: nuo XX a. pradžios (1903 metai) iki 1923 metų (Vokietijos imperijos valdymo laikotarpiu iki Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos) ir nuo 1923 iki 1939 metų (nuo Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos iki Klaipėdos prijungimo prie nacistinės Vokietijos).

Tiriamąją medžiagą sudaro 246 oficialieji Klaipėdos miesto urbanonimai (gatvių, aikščių, alėjų pavadinimai), iš kurių 114 – vokiški, 132 – dvikalbiai (vokiški ir lietuviški). Empirinė medžiaga rinkta iš 1903 ir 1934 metų oficialiųjų Klaipėdos miesto planų.

Teorinės tyrimo prielaidos. Tyrimo analizei buvo aktualios teorinės kalbinio kraštovaizdžio prieigos. Pirma, straipsnyje laikomasi kalbinio kraštovaizdžio tyrėjų Elanos Shohamy ir Eliezero Ben-Rafaelio (2015, p. 1) bei Durko Gorterio ir Jasone Cenoz (2024, p. 12) nuostatos, kad kalbinis kraštovaizdis yra tarpdalykinė tyrimų kryptis, siekianti ne tik aprašyti ir identifikuoti tam tikrų kalbų (ne)matomumą (angliškai *language visibility*) viešosiose erdvėse, bet ir suprasti viešųjų užrašų kūrimo motyvus, koreliaciją su valdžios dinamika ir ideologija bei istoriniais ir politiniais procesais. Antra, atsižvelgiant į Klaipėdos daugiakultūriškumo aspektą, tyrinėjant senuosius miesto urbanonimus, aktuali ir svarbi Jasone Cenoz ir Durko Gorterio (2006, p. 9) siūloma samprata, kad kalbinis kraštovaizdis – dinamiškas ir kintantis reiškinys, todėl yra ypač informatyvus atskleidžiant įvairių kalbų vaidmenį skirtingais laikotarpiais. Remiantis šiais autoriais, analizuojama, kaip istoriniai geopolitiniai pokyčiai atsispindi Klaipėdos urbanonimų sistemoje.

Tyrimo medžiagos analizės metodai. Siekiant išanalizuoti oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų kalbinės kaitos strategijas ir semantinės motyvacijos bruožus, straipsnyje taikomi vienas kitą papildantys kokybiniai metodai. Gretinamasis metodas taikytas lyginant skirtingų istorinių laikotarpių urbanonimų semantinės motyvacijos modelius. Analizuojant ir vertinant įvairių istorinių bei sociokultūrinių veiksmų sąsają su urbanonimų kaita, taikyti

⁷ Semantinis modelis – semantinių grupių dalis / visuma.

⁸ Sociokultūriniai veiksniai – „plataus masto socialiniai, kultūriniai ir elgesio veiksniai, apibūdinantys gyventojų santykius ir veiklą konkrečiame regione arba veiklos aplinkoje“ (Sadauskas ir Šinkūnienė).

aprašomasis-analitinis, semantinės analizės ir semantinės motyvacijos metodai. Semantinė motyvacija onomastikos tyrimų kontekste grindžiama topoobjektų įvardijimo principų išskyrimu (Sviderskienė, 2014, p. 16–17) ir tyrimu, kaip tikriniai vardai įgyja reikšmę kultūriniame, istoriniame ir socialiniame kontekstuose (Blender, 2012, p. 15). Tyrime semantinė motyvacija suprantama kaip tikrinių vardų įvardijimo principai, galintys atskleisti šių kultūrinių artefaktų istorinį kontekstą ir socialinę dinamiką (Brendler, 2012, p. 17). Straipsnyje oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinių grupių klasifikacija, susijusi su semantinės motyvacijos analize, grindžiama modifikuota Aleksandro Vanago (1981) hidronimų semantine klasifikacija. Iš dalies taip pat remiamasi šį modelį perėmusiais ir išplėtojusiais, įvairias toponimų grupes (helonimus, potamonimus) analizuojančiais lietuvių onomastų darbais (plg. Sviderskienė, 2016; Skorupa, 2023).

Oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų vertimo strategijų analizė grindžiama Jeano-Paulo Vinay, Jeano Darbelnet (1972) ir Monos Baker (1992) pristatytais vertimo procedūrų modeliais (strategijomis). Kadangi vertimas vyksta žodžio lygmenyje, tyrime išskiriamos keturios vertimo strategijos: tiesioginio vertimo rūšis – pažodinis vertimas, netiesioginio – praleidimas, moduliacija ir transpozicija (žr. 2.3 poskyrį). Kiekvienas lietuviškas oficialusis urbanonimas nagrinėjamas kartu su jo vokiškuoju atitikmeniu, siekiant nustatyti, kuri vertimo strategija buvo taikyta. Identifikavimas buvo atliekamas pagal šiuos kriterijus: (1) pažodinis vertimas – lekšemos reikšmė nekinta, (2) moduliacija – semantinis pokytis, kai objektas (reiškinys, žmogus, daiktas ar pan.) yra nusakoma / apibūdinamas, pasirenkant kitokį aspektą, (3) transpozicija – gramatinės kategorijos kaita, (4) praleidimas – tam tikros informacijos praleidimas (Vinay ir Darbelnet, 1972; Baker, 1992).

Straipsnyje taip pat taikomas matematinio skaičiavimo metodas, kuriuo remiantis siekiama nustatyti dažniausias ir rečiausias oficialiųjų urbanonimų kaitos strategijas, semantinių grupių kiekybinį santykį.

1. 1903–1923 metų vokiečių kalbos ir kultūros dominantė oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistemoje

1871 metais, susikūrus Vokietijos imperijai, Klaipėda (Mėmelis) tapo labiausiai į šiaurės rytus nutolusiu šios imperijos miestu (Safronovas, 2021, p. 134), kuriame gyveno įvairių tautybių ir kultūrų asmenys⁹.

Siekiant nustatyti, kokius sociokultūrinius, istorinius aspektus atskleidžia to meto oficialieji Klaipėdos urbanonimai, pirmiausia apžvelgiama Klaipėdos miesto sociolingvistinė panorama, o paskui aptariami urbanonimai semantinės motyvacijos aspektu.

1.1. Sociolingvistinė Klaipėdos miesto situacija

1252 metais įkurtas Klaipėdos miestas-pilis ilgą laiką buvo vokiškos kultūros centras paribio zonoje. Lietuvybei neigiamą įtaką darė krašto germanizacija, kuri vyko laipsniš-

⁹ Jau XIV–XV a. mieste ir apylinkėse apsigyveno kuršininkai. XVI–XVIII a. Klaipėdos mieste ir priemiesčiuose apsigyveno škotai, anglai, žydai (Safronovas, 2013, p. 126).

kai, ypač švietimo srityje. Kaip pažymi Vladas Nausėdas (2023, p. 82), iki 1871 metų, iki vokiečių žemių suvienijimo ir Vokietijos imperijos sukūrimo, lietuviškose mokyklose germanizacija buvo vykdoma nuosaikiomis priemonėmis. Tačiau po 1871 metų germanizacijos politika tapo sisteminga ir agresyvi – ji įgavo teisinį pagrindą, kuris lėmė vokiečių kalbos, kaip visuotinės, įvedimą. Įstatymas dėl vokiečių kalbos, kaip vienintelės mokomosios kalbos švietimo sistemoje, buvo priimtas 1872 metų rugsėjo mėnesį (Pocytė, 2002, p. 41). Ši politika tiesiogiai palietė ir Klaipėdos miestą (Mėmelį), kadangi jis taip pat buvo tapęs Vokietijos imperijos dalimi.

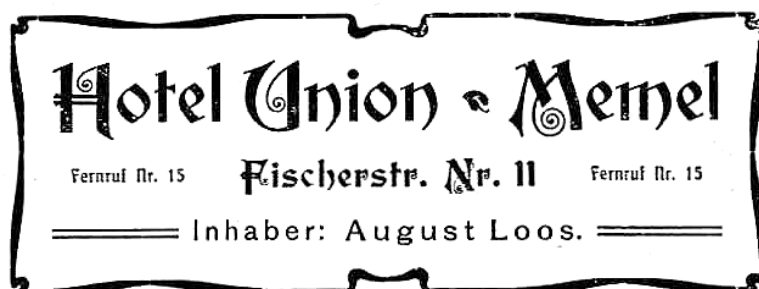
Vokiečių kalbos dominavimą Klaipėdos apskrityje atskleidžia ir dvikalbių mažlietuvių problematika. Silva Pocytė (Ibid., p. 67) pažymi, kad nors tarp mažlietuvių paplitusi dvikalbystė nekėlė komunikacijos problemų, tačiau lietuvių kalbos prioritetą silpnino vis labiau įsigalinti vokiečių kalba. Lietuvių kalbos prestižą taip pat silpnino mažlietuvių požiūris į jos vartojimą. S. Pocytė (Ibid., p. 75) teigia, kad vokiečių kalba ir kultūra buvo siejamos su moderniu, miestietišku pasauliu, todėl į Klaipėdos apskritį atvykę mažlietuviai vengdavo šnekėti lietuviškai.

Nepaisant aplinkybių, būta bandymų užtikrinti lietuvių kalbos vartojimo tęstinumą krašte. Pasak Petronėlės Žostautaitės (1973, p. 58), lietuvių kova, prasidėjusi dėl gimtosios kalbos teisių mokyklose, Mažojoje Lietuvoje išaugo į kultūrinį sąjūdį. Lietuvių kalbos išlaikymas buvo ir mažlietuvių prioritetas. Visą Vokietijos imperijos valdymo laikotarpį lietuvių kalba buvo pagrindinis mažlietuvių kultūrinio sąjūdžio objektas (Pocytė, 2002, p. 123). Siekį saugoti lietuvių kalbą Klaipėdoje Vokietijos imperijos valdymo laikotarpiu liudija ir XX a. pradžios surašymo duomenys. Įvertinus visų didesnių Prūsijos miestų gyventojų surašymo duomenis matyti, kad 1905 metais tik Klaipėdoje ir Tilžėje fiksuojamas didesnis skaičius žmonių, kurie lietuvių kalbą įvardijo kaip gimtąją (Klaipėdoje – 5,18 proc., Tilžėje – 3,83 proc.) (Safronovas, 2013, p. 136).

Vokiečių kalbos ir kultūros dominavimas atsispindi ir XX a. pradžios oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistemoje. Kadangi tuo metu Klaipėda buvo Vokietijos imperijos dalis, visi oficialieji urbanonimai mieste buvo vokiečių kalba (žr. 1 pav.).

1 pav.

1909 metų Žvejų gatvė (Fischerstr.) viešbučio Union reklama Klaipėdoje (Memel) vokiečių kalba (Memeler Adreßbücher).



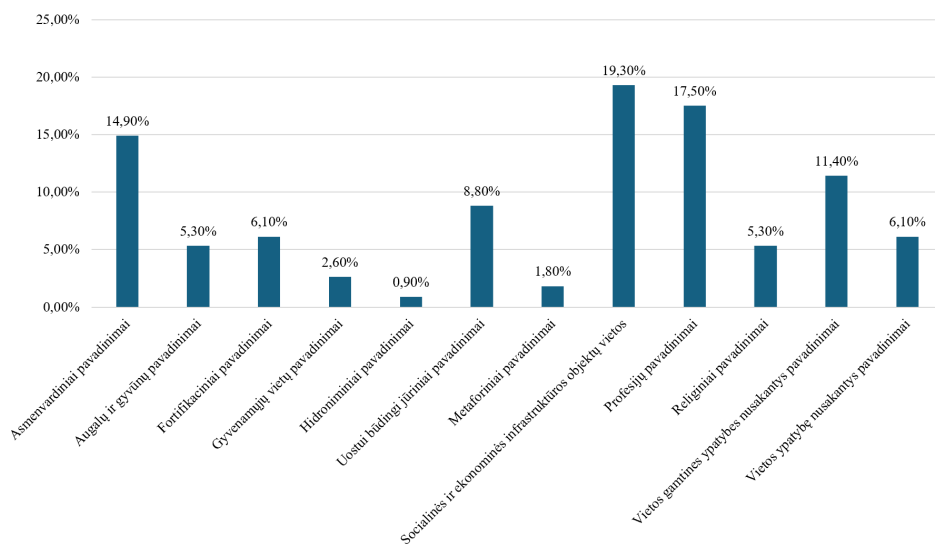
1.2. 1903–1923 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinės grupės

Siekiant išryškinti 1903–1923 ir 1923–1939 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinės motyvacijos bruožus ir jų sąsają su istoriniais, politiniais procesais, pavadinimai suklasifikuoti į semantines grupes. Semantinės grupės skirstomos pagal ryškesnį ir (ar) aktualesnį leksinių motyvatorių požymį. Straipsnyje išskiriamos šios hierarchinės sistemos, nesudarančios semantinės grupės: 1) asmenvardiniai pavadinimai; 2) augalų ir gyvūnų pavadinimai; 3) fortifikaciniai (gynybinės infrastruktūros) pavadinimai; 4) gyvenamųjų vietų pavadinimai (oikonomimai); 5) hidroniminiai pavadinimai; 6) uostamiesčiui būdingi jūriniai pavadinimai; 7) metaforiniai pavadinimai; 8) pavadinimai, nurodantys socialinės ir ekonominės infrastruktūros objektų vietą; 9) profesijų pavadinimai; 10) religiniai pavadinimai; 11) vietos gamtines ypatybes nusakantys pavadinimai; 12) vietos ypatybę nusakantys pavadinimai.

Grafiškai pateikiamas XX a. pradžios oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinių grupių pasiskirstymas Vokietijos imperijos valdymo laikotarpiu, remiantis 1903 metų duomenimis (žr. 2 pav.).

2 pav.

1903 metų oficialiųjų Klaipėdos miesto urbanonimų semantinių grupių pasiskirstymas.



Iš 2 paveikslė pateiktų duomenų matyti, kad šiuo laikotarpiu dominuoja pavadinimai, nurodantys įvairių socialinės ir ekonominės infrastruktūros objektų vietą¹⁰ (19,30 proc.),

¹⁰ Šios semantinės grupės urbanonimai buvo pragmatinio pobūdžio, pavyzdžiui, įvardijantys įvairių visuomeninės paskirties (plg. *Markt Straße* (*Markt* ‘turgus’), *Theater Straße* (*Theater* ‘teatras’) ar gamybos ir pramonės (plg. *Fabrik Straße* (*Fabrik* ‘fabrikas’), *Magazin Straße* (*Magazin* ‘magazinas, prekių sandėlis’) objektų vietą.

profesijų pavadinimai (17,50 proc.) ir asmenvardiniai pavadinimai (14,90 proc.). Mažiausiai reprezentantų turinčios semantinės grupės – tai gyvenamųjų vietų pavadinimai (oikonomimai) (2,60 proc.), metaforiniai (1,80 proc.) ir hidroniminiai (0,90 proc.) pavadinimai.

Nustatyta, kad asmenvardinių pavadinimų semantinės grupės reprezentantai¹¹ dažnai susiję su vokiečių kultūra, Prūsijos valdovais, pavyzdžiui, nelietuviškos kilmės asmenvardžiai, *Simon Dach Straße* (Simonas Dachas – Rytų Prūsijos poetas), *Friedrich Wilhelm Straße* (Frydrichas Vilhelmas III – Prūsijos karalius), *Luisen Straße* (Luizė – Prūsijos karalienė), *Carl Straße* (princas Karolis – Prūsijos karaliaus Vilhelmo III sūnus), *Moltke Straße* (Helmuthas von Moltke – imperatoriaus Vilhelmo II adjutantas feldmaršalas (1800–1891). Taigi 1903–1923 metų asmenvardinės kilmės oficialieji urbanonimai atspindi vokiečių kultūros dėmenį. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad Prūsijos kultūrai, ypač monarchams, Klaipėdoje buvo skiriamas itin daug dėmesio.

Išanalizavus profesijų pavadinimų semantinę grupę, pastebėta, kad šios semantinės grupės reprezentantai dažnai rodo tradicinius amatus. Tradiciniai amatai yra svarbi vietovės kultūrinės tapatybės dalis, atspindinti ne tik ekonominę miesto veiklą bei plėtrą, bet ir visuomenės kultūrinės vertybes. Šio laikotarpio oficialieji Klaipėdos urbanonimai įamžina įvairius tradicinius amatus. Baldininkystės amatą atspindi *Tischlerstrasse* (lietuviškai *Stalių gatvė*), kalvystės – *Schmiedestrasse* (lietuviškai *Kalvių gatvė*), puodininkystės – *Töpferstrasse* (lietuviškai *Puodžių gatvė*), batsiuovystės – *Schuhstrasse* (lietuviškai *Kurpių gatvė*), maisto gaminimo – *Bäckerstrasse* (lietuviškai *Kepėjų gatvė*). Jūrinį miesto identitetą atspindi lynininkų (virvininkų) profesijos gatvėvardis *Seilerstrasse*. Taigi šios semantinės grupės oficialiųjų urbanonimų pavyzdžiai liudija, kad nuo seno Klaipėda buvo tam tikrų amatų miestas. Pažymėtina, jog šie pavadinimai ideologiškai neutralūs.

Mažiausiai reprezentantų turinčios semantinės grupės taip pat atskleidžia tam tikrus dėsnumus. Gyvenamųjų vietų (oikonimų) semantinei grupei priskirti tik trys oficialieji urbanonimai, kuriais išreiškiama sąsaja su kaimyniniu Latvijos uostamiesčiu ir prekybos centru, vokiškai vadintu *Libau* (dabar Liepoja), plg. *Libauerplatz* (lietuviškai *Liepojos aikštė*), *Libauerstrasse* (lietuviškai *Liepojos gatvė*), ir Klaipėdai artimu Palangos miestu, plg. *Polangenstrasse* (lietuviškai *Palangos gatvė*). Atsižvelgiant į istorinį kontekstą, šie oficialieji urbanonimai ideologiškai neutralūs. Hidroniminių pavadinimų semantinė grupė ypač negausi: fiksuojamas tik vienas reprezentantas *An der Swiane* (lietuviškai *Žvejonės gatvė*¹²). Šis pavadinimas glaudžiai susijęs su Klaipėda, nes *Svijanė* / *Žvejonė* – tai mažas upelis, tekėjęs Klaipėdoje iki XX a. 3-iojo dešimtmečio (Demereckas, 2005, p. 184). Taigi nors šių semantinių grupių reprezentantų nėra daug, tačiau priešingai nei asmenvardinės kilmės pavadinimų semantinė grupė, jie neatspindi Vokietijos imperijos sociokultūrinių

¹¹ Žodžio *reprezentantas* reikšmė „Tarptautinių žodžių žodyne“ apibrėžiama taip: „[pranc. représentant], atstovas“. Straipsnyje, remiantis kitais įvairiais toponimų grupes tiriančiais darbais (plg. Sviderskienė, 2022; 2023), reprezentantas reiškia oficialųjį urbanonimą, kuris laikomas tam tikros semantinės grupės pavyzdžiu.

¹² Iki Antrojo pasaulinio karo gatvė, besidriekianti palei Svijanės upelį, buvo vadinama *An der Swiane*. Istorikai Jonas Tatoris ir Martynas Gelžinis šį upelį vadino *Žvejone*, nes pavadinimas skamba lietuviškai ir upelis įteka į žvejų uostą (Demereckas, 2005, p. 184).

ar geografinių dėmenų – neužfiksuotas nė vienas reprezentantas, įamžinantis Vokietijos teritorinį vienetą ar hidronimą.

Taigi XX a. pradžios ideologinės vokiškosios tapatybės hegemonizacija ryškiausiai atsiskleidžia asmenvardinės kilmės pavadinimų semantinės grupės sudėtyje. Kitų semantinių grupių reprezentantai ideologiškai neutralūs.

2. 1923–1939 metų Klaipėdos krašto prijungimas prie Lietuvos: lietuvių ir vokiečių kalbų prestižo pokytis

Klaipėdos krašto prijungimas prie Lietuvos lėmė ne tik administracinius, bet ir sociolingvistinius pokyčius. Šis laikotarpis Klaipėdai ypatingas tuo, kad Versalio taikos sutartimi (1919)¹³ Mažosios Lietuvos dalis – Klaipėdos kraštas¹⁴ – buvo atskirtas nuo Vokietijos ir 1923 metais kaip autonominis vienetas prijungtas prie Lietuvos (Žostautaitė, 1992, p. 3).

2.1. Sociolingvistinė Klaipėdos miesto situacija

Klaipėdos (Mėmelio) 1923–1939 metų sociolingvistinis kraštovaizdis atskleidžia šio krašto kultūrinės ir kalbinės tapatybės formavimo(si) dinamiką.

Neretai 1923–1939 metų laikotarpiui apibūdinti vartojamas *kovos už identitetą* ar *Klaipėdą* epitetas (Žalys, 1993). Nors 1925 metų Klaipėdos miesto gyventojų surašymo duomenimis, pagal pilietybę mieste buvo daugiau Lietuvos piliečių (33 325 asmenys) negu Vokietijos (2 294 asmenys), tačiau tarp Lietuvos piliečių pagal tautybę dominavo vokiečiai (20 716), *memelenderiai*¹⁵ (7 228), lietuviai (3 618) (Safronovas, 2021, p. 170). Greta vokiečių, lietuvių, žydų ir rusų, šio surašymo duomenimis, dalis gyventojų save priskyrė prie *memelenderių* „tautybės“. *Memelenderiai* (klaipėdiškiai)¹⁶ daugiausia buvo lietuvių kilmės, tačiau stipriai paveikti vokiečių kalbos ir kultūros (Vareikis, 2001, p. 63).

¹³ Pažymėtina, kad 1920 metais įsigaliojus Versalio taikai, iki 1923 metų Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos šią Lietuvos sritį administravo Prancūzija (Žostautaitė, 1992, p. 17). Šis laikotarpis vadinamas *trimečiu* arba *prancūzmečiu* (Pocytė, 2013, p. 240).

¹⁴ Sąvoka *Klaipėdos kraštas* pradėta vartoti po Pirmojo pasaulinio karo pabaigos, nes tik tada Klaipėdos kraštas atsirado kaip atskiras teritorinis darinys. Versalio taikos sutartimi 1919 metų birželio 28 dieną Klaipėdos kraštas buvo atskirtas nuo Vokietijos Reicho. Į kraštą įėjo penkių Rytų Prūsijos apskričių dalys, iš kurių dvi – Klaipėdos miestas ir Klaipėdos apskritis – ištiesai buvo integruotos į šį naują administracinį vienetą (Vareikis, 1993, p. 7).

¹⁵ Daugelį dešimtmečių publicistai ir istorikai diskutavo, kas iš tikrųjų buvo asmenys, kuriuos 1925 metais surašymo metu užfiksavo kaip *memelenderius*. Analizuojant surašymo duomenis paaiškėjo, kad šiai grupei priklausė tiek vokiečiai, tiek lietuviai, tiek žydai. Juos visus vienijo tuo metu sustiprėjęs noras pabrėžti savo ryšį su vieta – su autonominiu Klaipėdos krašto regionu (Safronovas, 2011, p. 162).

¹⁶ *Memelenderių* (klaipėdiškių) dvikalbę tapatybę iš dalies atspindi ir antkapinių paminklų epitafijos. Šiuo atveju dvikalbystė fiksuojama arba kiekviena kalba atskirai parašytose epitafijose, arba lietuviškuose įrašuose pastebima vokiečių kalbos įtaka. Asta Balčiūnienė (2012), tyrinėdama XIX–XX a. vidurio epitafijų kalbą, pažymėjo, kad asmenvardžių lygmuo vokiečių kalbos yra paveiktas stipriausiai – moterų pavardžių formos rašomos be galūnės (pavyzdžiui, *Jurgutat*) ir vyriškos pavardės formos yra priskiriamos moteriškosios lyties asmenvardžiams (pavyzdžiui, *Vanags*).

Taigi *memelenderių* (klaipėdiškių) fenomeno raiška yra tik vienas iš veiksmų, kuris 1923–1939 metais stiprino kalbinę įtampą Klaipėdos krašte.

Kitas ryškus sociolingvistinis kismas – tai dviejų kalbų (lietuvių ir vokiečių) prestižo pokytis, kadangi 1925 metų rugpjūčio 25 dieną įsigaliojusios Klaipėdos krašto konvencijos Statuto 27 straipsniu lietuvių ir vokiečių kalbos buvo pripažintos oficialiomis ir lygiomis krašto kalbomis (Deviatnikovaitė, 2018, p. 86). Dvikalbystė atsispindėjo ir to meto oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistemoje, kadangi miesto planuose buvo naudojamos dvikalbės urbanonimų lentelės – vokiškos ir lietuviškos.

Tačiau, nors juridiskai abi kalbos buvo lygios, spaudoje vis tiek pasitaikydavo atvejų, kai urbanonimas nurodomas tik viena kalba (arba lietuvių (žr. 3 pav.), arba vokiečių (žr. 4 pav.)).

3 ir 4 pav.

1935 metų reklamos vokiečių ir lietuvių kalbomis (*Memeler Adreßbücher*).



Trečiame ir ketvirtame paveiksluose pateiktos reklamos atspindi laikotarpio, kai Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos Respublikos, dviejų kalbų (lietuvių ir vokiečių) konkurencingumą.

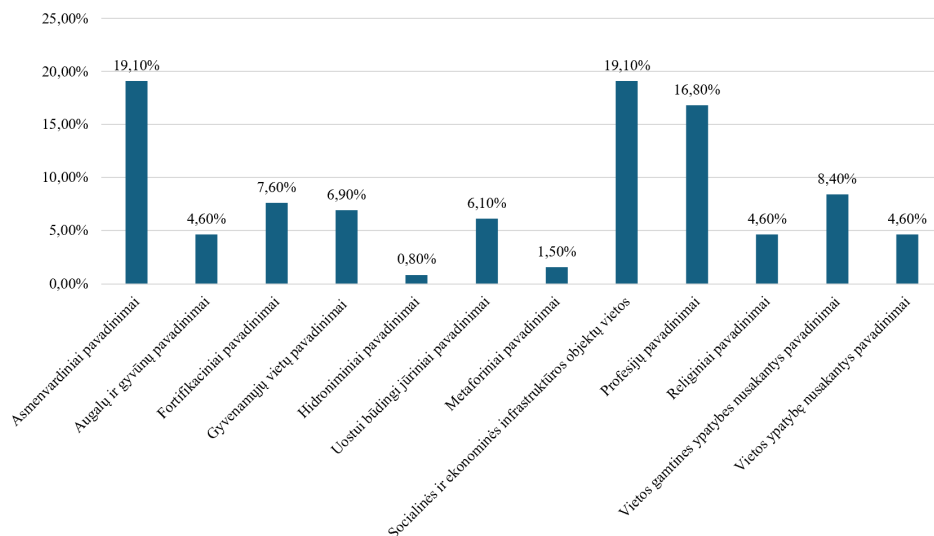
2.2. 1923–1939 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinių grupių kaitos tendencijos

Po Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos oficialiųjų urbanonimų skaičius padidėjo nedaug – 18 proc. Tačiau semantinėse grupėse pastebimi tam tikri pokyčiai (žr. 5 ir 6 pav.), atskleidžiantys lietuvių ir vokiečių tautinės tapatybės raiškos konkurenciją.

Remiantis penktame ir šeštame paveiksluose pateiktais duomenimis, pažymėtina, kad šio laikotarpio oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinės grupės lietuvių ir vokiečių kalbomis nėra vienalytės. Asmenvardinių pavadinimų semantinėje grupėje priskiriama daugiau lietuviškų urbanonimų – 21,40 proc. (vokiečių – 19,10 proc.), tačiau vokiečių kalba daugiau profesijų pavadinimų semantinės grupės reprezentantų – 16,80 proc. (lietuvių – 14,50 proc.). Kitose semantinėse grupėse pokytis nedidelis arba išvis nefiksuojamas.

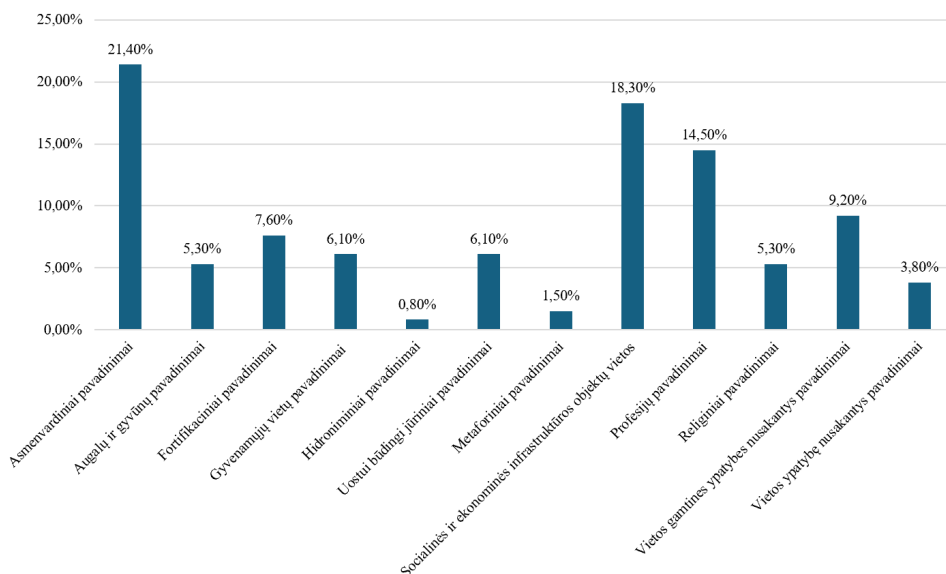
5 pav.

1934 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinių grupių pasiskirstymas (vokiečių kalba).



6 pav.

1934 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinių grupių pasiskirstymas (lietuvių kalba).



Lyginant su 1903–1923 metų laikotarpiu, ryškus pokytis pastebimas gyvenamųjų vietų pavadinimų (oikonimų) semantinėje grupėje – 1903 metais užfiksuoti trys, o 1934 metais – devyni reprezentantai.

Gyvenamųjų vietų pavadinimų (oikonimų) semantinė grupė. Šioje semantinėje grupėje (tiek vokiškų, tiek lietuviškų urbanonimų) atsirado naujų pavadinimų, atspindinčių buvusius išskirtinius šio krašto geografinius ir architektūrinius objektus. Keletas naujų gatvių pavadinimų susiję su Klaipėdos mieste buvusiais dvarais (1 lentelė).

1 lentelė

1934 metais naujai atsiradę oficialieji Klaipėdos miesto urbanonimai.

Oficialusis urbanonimas (lietuvių kalba)	Oficialusis urbanonimas (vokiečių kalba)
Semantinė grupė – gyvenamųjų vietų pavadinimai (oikonimai)	
Dvarų pavadinimų tipas	
<i>Butsargių gatvė</i>	<i>Butsargen Straße</i>
<i>Joniškės gatvė</i>	<i>Janischer Straße</i>
<i>Rumpiškės gatvė</i>	<i>Rumpischker Straße</i>
<i>Špichutės gatvė</i>	<i>Spitzhuter Straße</i>

1934 metais gyvenamųjų vietų pavadinimų (oikonimų) semantinė grupė pasipildė nauju pavadinimų tipu – dvarų pavadinimais: *Butsargių gatvė*¹⁷ – *Butsargen Straße*, *Joniškės gatvė*¹⁸ – *Janischer Straße*, *Rumpiškės gatvė*¹⁹ – *Rumpischker Straße*, *Špichutės gatvė*²⁰ – *Spitzhuter Straße*. Šie Klaipėdos krašto dvarų pavadinimai, „perkelti“ į urbanonimų sistemą, rodo, kad po krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos buvo siekiama išsaugoti ir stiprinti vietos identitetą. Taigi, lituanizacija vyko laipsniškai.

Tačiau vokiškosios kultūrinės tapatybės pėdsakai šiuo laikotarpiu nebuvo visiškai eliminuoti iš oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistemos. Priešingai, gyvenamųjų vietų pavadinimų (oikonimų) semantinėje grupėje (lietuvių ir vokiečių kalbomis) atsirado vienas šios grupės reprezentantas, nurodantis Vokietijos teritorinį vienetą (2 lentelė).

2 lentelė

1934 metais naujai atsiradę oficialūs Klaipėdos urbanonimas.

Oficialusis urbanonimas (lietuvių kalba)	Oficialusis urbanonimas (vokiečių kalba)
Semantinė grupė – gyvenamųjų vietų pavadinimai (oikonimai)	
<i>Manheimo gatvė</i>	<i>Mannheimer Straße</i>

¹⁷ Butsargė – Klaipėdos užmiesčio dvarelis, 1910 metais prijungtas prie miesto (Tatoris, 1994, p. 52).

¹⁸ Joniškės (Janiškės) dvaro laukai tęsėsi nuo Malūnų tvenkinio į rytus. 1918 metais buvo prijungtas prie Klaipėdos miesto (Ibid., p. 52–53).

¹⁹ Rumpiškės dvaras pavadintas jo šeimininko Rumpelio / Rupelio vardu. Kelias į miestą, kuris ėjo nuo dvaro centro, pavadintas Rumpiškės gatve (Ibid., p. 53).

²⁰ Špichuto (Spitzhut) dvarelis, kurio žemės siekė marias, minimas jau XVII amžiuje. XX a. pradžioje dvarą perėmė Celiuliozės fabrikas (Ibid., p. 53).

1934 metais miesto plane atsirado naujas gatvėvardis *Manheimo gatvė* – *Manheimer Straße*. Manheimas (vokiškai *Mannheim*) – miestas pietvakarių Vokietijoje. Šis gatvėvardis neturi glaudžių sąsajų su Klaipėda ir atspindi tarpukariui būdingą dviejų tapatybės ideologijų priešpriešą. Akcentuotinas ir jau minėtas aspektas, kad Vokietijos imperijos valdymo laikotarpiu oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistemoje nebuvo urbanonimų, aktualizuojančių Vokietijos geografinius objektus.

Asmenvardiniai pavadinimai. Tiek lietuviškąjį, tiek vokiškąjį kultūrinius dėmenis tarpukariu rodo asmenvardinės kilmės semantinės grupės reprezentantai (3 lentelė).

3 lentelė

1934 metais naujai atsiradę oficialieji Klaipėdos urbanonimai.

Oficialusis urbanonimas (lietuvių kalba)	Oficialusis urbanonimas (vokiečių kalba)
Asmenvardinės kilmės pavadinimai	
<i>Heinrich Pietscho gatvė</i>	<i>Heinrich Pietsch Straße</i>
<i>Hirschbergerio gatvė</i>	<i>Hirschbergers Straße</i>
<i>Hugo Scheu gatvė</i>	<i>Hugo Scheu Straße</i>
<i>Kanto gatvė</i>	<i>Kant Straße</i>
<i>Lakūno Wolfo gatvė</i>	<i>Flieger Wolff Straße</i>

Šioje semantinėje grupėje 1934 metais atsiradę pavadinimai – tai vokiškos kilmės asmenvardžiai. Kai kurie iš jų išskirtinai svarbūs vokiečių kultūrai, plg. *Kanto gatvė* – *Kant Straße* (Immanuelis Kantas – XVIII a. vokiečių filosofas), *Lakūno Wolfo gatvė* – *Flieger Wolff Straße* (Kurtas Wolffas – Pirmojo pasaulinio karo vokiečių pilotas (Stephen, 2015, p. 29).

Tačiau kai kurie šio laikotarpio oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų sistemoje įamžinti asmenys svarbūs ir Klaipėdos kraštui: *Hugo Scheu gatvė* – *Hugo Scheu Straße*²¹, *Hirschbergerio gatvė* – *Hirschbergers Straße*²², *Heinricho Pietscho gatvė* – *Heinrich Pietsch Straße*²³ Taigi, nors šie antroponimai, įamžinti tarpukario oficialiųjų urbanonimų sistemoje, yra vokiškos kilmės, tačiau jie žymi tiek Lietuvai, tiek Vokietijai svarbius asmenis. Šių asmenvardžių įtraukimas į urbanonimų sistemą rodo siekį formuoti požiūrį, kad vokiečių ir lietuvių kultūriniai dėmenys yra lygiaverčiai, galimi plėtoti net ir pasikeitus politinei santvarkai.

²¹ Hugo Šojus – vokiečių kilmės Klaipėdos krašte gimęs aktyvus Šilutės krašto kultūros veikėjas, puoselėjo liuanistinę veiklą (domėjosi ne tik krašto istorija, bet ir rinko lietuvių tautosaką, užrašinėjo dainas, pasakas, patarles lietuvių kalba) (Rekašiūtė, 2022, p. 88–89).

²² Wilhelmas Hirschbergeris – dvarininkas, XX a. pradžios Klaipėdos apskrities Smeltės valsčiaus viršaitis (Safronovas, 2005, p. 137).

²³ Heinrichas Pyčas – pirklys, kartu su Vilhelmu Pyču finansavo dviračių taką, nutiestą nuo Klaipėdos iki Girulių palei pėsčiųjų taką (2021 metų sausio 8 dienos protokolas Nr. (20.4.)-TAR1-3 *Dėl žymių žmonių, istorinių datų, įvykių įamžinimo ir gatvių pavadinimų suteikimo posėdžio*).

2.3. 1923–1939 metų Klaipėdos urbanonimų kaitos strategijos

Šio laikotarpio oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų keitimo būdai buvo nehomogeniški. Išskiriami du pagrindiniai pavadinimų keitimo modeliai:

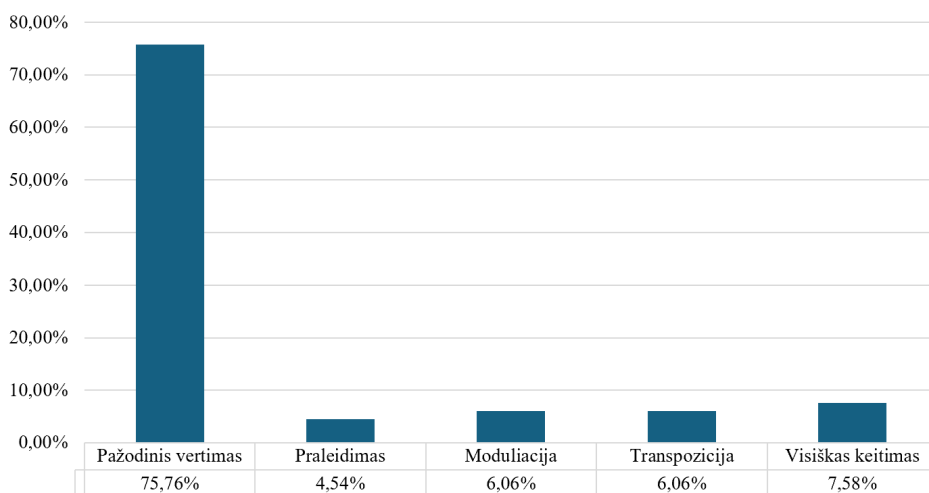
1. Vertimas, paremtas įvairiomis strategijomis.
2. Pakeitimas, netaikant jokių vertimo strategijų.

2.3.1. Vertimas, paremtas įvairiomis strategijomis

Didžioji dalis oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų buvo išversti iš vokiečių kalbos į lietuvių, pasitelkiant tam tikrą vertimo strategiją (žr. 7 pav.).

7 pav.

1934 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų kaitos strategijos.



Analizuojant septintame paveiksle pateiktus duomenis matyti, kad didžiausią grupę (75,76 proc.) sudaro oficialieji urbanonimai, kurie buvo išversti taikant pažodinio vertimo strategiją, pavyzdžiui, *Hospital Straße* išversta į *Ligoninės gatvę*, *Rosen Straße* – į *Rožių gatvę*.

Kitas vertimo būdas yra netiesioginis, jis apima semantinę lygmenį. Išskiriamos šios netiesioginio vertimo strategijos:

Praleidimas (angliškai *omission*). Tokių atvejų nustatyta 4,54 proc., plg. *Kath. Prediger Straße* (vokiškai *Kath. – katholische* ‘katalikų’) išversta kaip *Kunigų gatvė*, *Fleischbanken Straße* (*Fleischbanken* ‘mėsos suolai’) lietuviškai išversta – *Mėsos gatvė*.

Moduliacija (angliškai *modulation*). Tokių atvejų – 6,06 proc., plg. *Bader Straße* (*Bader* ‘pirtininkas’) buvo išversta kaip *Kirpėjų gatvė*, *Barbier Straße* (*Barbier* ‘barzdaskutys, kirpėjas’) išversta – *Skutėjų gatvė*. Toks vertimo strategijos taikymas sietinas su

ekstralingvistiniais veiksniais, atsižvelgiant į tokių, nuo Viduramžių paplitusių, profesijų kaip pirtininkas ir barzdaskutys mažėjantį populiarumą XX amžiuje.

Transpozicija (skaičiaus kategorijos kaita) (angliškai *transposition*) – 6,06 proc. Iš vokiečių kalbos į lietuvių buvo verčiama keičiant gramatines kategorijas – iš vienaskaitos formos verčiama į daugiskaitos, pavyzdžiui, *Hof Straße* išversta į *Kiemų gatvę* (plg. *der Hof* – vienaskaita, *die Höfe* – daugiskaita), *Fabrik Straße* išversta į *Fabrių gatvę* (plg. *die Fabrik* – vienaskaita, *die Fabriken* – daugiskaita), arba iš daugiskaitos formos verčiama į vienaskaitos, pavyzdžiui, *Kirchen Straße* išversta į *Bažnyčios gatvę* (plg. *die Kirche* – vienaskaita, *die Kirchen* – daugiskaita), *Kirchhof Straße* išversta į *Kapų gatvę* (plg. *der Kirchhof* – vienaskaita, *die Kirchhöfe* – daugiskaita).

2.3.2. Pakeitimas, netaikant jokių vertimo strategijų

Kitas šio laikotarpio oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų keitimo būdas nesiremia jokio vertimo strategija. Tai apeliatyvo keitimas tikriniu žodžiu (šeši reprezentantai, plg. *Breite Straße* – *Sauerveino gatvė*), tikrinio žodžio keitimas apeliatyvu (trys reprezentantai, plg. *Friedrich Wilhelm Straße* – *Laukininkų gatvė*), tikrinio žodžio keitimas kitu tikriniu žodžiu (vienas reprezentantas, plg. *Libauer Platz* – *Kanto aikštė*). Šis urbanonimų keitimo būdas būdingas kelioms semantinėms grupėms. Viena iš jų – tai profesijų pavadinimai (4 lentelė).

4 lentelė

1934 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų keitimas.

Oficialusis urbanonimas (lietuvių kalba)	Oficialusis urbanonimas (vokiečių kalba)
Asmenvardinės kilmės pavadinimai	Semantinė grupė – profesijų pavadinimai
<i>Pipiro gatvė</i>	<i>Fuhrmann Straße</i>
<i>Šerniaus gatvė</i>	<i>Sattler Straße</i>
<i>Mikšo gatvė</i>	<i>Seiler Straße</i>

Ketvirtoje lentelėje pateikti pavyzdžiai rodo, kad kai kurie profesijų semantinės grupės pavadinimai lietuvių kalba buvo pakeisti į asmenvardinės kilmės pavadinimus. Pavyzdžiui, *Fuhrmann Straße* (*Fuhrmann* ‘vežikas, vežėjas’) įgavo *Pipiro*²⁴ *gatvės* pavadinimą, *Sattler Straße* (*Sattler* ‘balnius’) buvo pakeista į *Šerniaus*²⁵ *gatvę*, *Seiler Straße* (*Seiler* ‘lynininkas (virvininkas)’) įgavo *Mikšo*²⁶ *gatvės* pavadinimą. Taigi, šie į oficialių Klai-

²⁴ Janis Pipirs – XIX–XX a. evangelikų liuteronų kunigas, visuomenės ir politikos veikėjas bei spaudos darbuotojas, 1882–1912 metais Klaipėdos žemininkų bažnyčios kunigas (Gliožaitis ir kt.).

²⁵ Martynas Šernius – Mažosios Lietuvos lietuvių tautinio sąjūdžio dalyvis, pirmasis Klaipėdos savaitraščio *Lietuviška Ceitunga* redaktorius (Balkelis, 2023, p. 80).

²⁶ Jurgis Mikšas – Mažosios Lietuvos lietuvių tautinio sąjūdžio pradininkas, aušrininkas (Kaunas, 1995, p. 9), 1882 metais pradėjo rašyti poleminius straipsnius Klaipėdos savaitraščiui *Lietuviška Ceitunga* (Kšanienė ir Zinkevičius).

pėdos urbanonimų sistemą įtraukti asmenys, buvo susiję ne tik su Mažąja Lietuva, bet ir su Klaipėdos miestu, prisidėjo prie šio miesto kultūrinio vystymosi ir plėtros.

Oficialiųjų urbanonimų keitimo būdas būdingas ir socialinės, ir ekonominės infrastruktūros objektų pavadinimų semantinei grupei (5 lentelė).

5 lentelė

1934 metų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų keitimas.

Oficialusis urbanonimas (lietuvių kalba)	Oficialusis urbanonimas (vokiečių kalba)
Asmenvardinės kilmės pavadinimai	Semantinė grupė – pavadinimai, nurodantys socialinės ir ekonominės infrastruktūros objektų vietą
<i>Duonelaičio gatvė</i>	<i>Park Straße</i>
<i>Duonelaičio aikštė</i>	<i>Turn Platz</i>

1934 metais *Park Straße* buvo pervadinta į *Duonelaičio gatvę*²⁷, *Turn Platz* ‘gimnastikos aikštė’ pervadinta į *Duonelaičio aikštę*. Taigi šis keitimas atskleidžia lietuvių siekį urbanonimais įamžinti lietuvių kultūrai svarbius asmenis. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šios pavadinimų suteiktys nenaikino vokiškų oficialiųjų urbanonimų, todėl, pavyzdžiui, *Duonelaičio gatvė* vokiškai tebebuvo teisėtai vadinama *Park Straße*.

Išvados

- 246 oficialiųjų Klaipėdos miesto urbanonimų analizė rodo, kad urbanonimų kaita yra susijusi su 1903–1939 metų laikotarpio istoriniais ir politiniais procesais. Ši kaita yra svarbus veiksnys, formuojant(is) visuomenės tautinį identitetą, susijusį su kalbos ir sociokultūriniais dėmenimis, iš kurių minėtini 1903–1939 metų kontekste vykęs lietuvių ir vokiečių kalbų prestižo pokytis, 1925 metais įteisinta dvikalbystė.
 - 1.1. Kiekviena nauja valdžia diegė naują kalbos politiką ir ideologiją, kurios veik visada buvo nukreiptos prieš ankstesnes. Urbanonimų kalba iš dalies rodo valstybingumo pasikeitimą. Nustatyta, kad vokiški urbanonimai fiksuojami iki 1923 metų, o iki 1939 metų, nors Klaipėda priklauso Lietuvos valstybei, čia išlieka dvikalbiai (lietuviški ir vokiški) urbanonimai.
 - 1.2. Iki 1923 metų oficialieji Klaipėdos urbanonimai atspindėjo vokiečių imperinę tapatybę, nes visi urbanonimai buvo vokiški, semantinė motyvacija rėmėsi vokiečių kultūros ir istorijos dėmenimis, o šiam miestui būdingas daugiakultūriškumas neatskleidžiamas semantinės motyvacijos modeliuose. Visi asmenvardinių pavadinimų semantinės grupės urbanonimai siejami tik su vokiečių kultūrai ir istorijai svarbiais asmenimis.
- Po Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos 1923 metais dažniausiai urbanonimai keičiami pasitelkus tiesioginį vertimą iš vokiečių kalbos į lietuvių (75,76 proc.). Tai

²⁷ Tokia poeto Kristijono Donelaičio pavardės rašyba užfiksuota 1934 metų Klaipėdos miesto plane.

rodo, kad buvo išlaikomi pragmatiniai miesto struktūravimo ir komunikacijos poreikiai. Rečiau taikytos moduliacijos (6,06 proc.), transpozicijos (6,06 proc.) ir praleidimo (4,54 proc.) vertimo strategijos, sietinos su lingvistiniu urbanonimų adaptavimu lietuvių kalbai (gramatinimu, žodžio reikšmės konkretinimu). Buvo siekiama atsižvelgti į to meto istorines, kultūrines realijas, kaip tokių istorinių amatininkų profesijų (barzdaskučių) pavadinimų reikšmės konkretinimas vertimo procesu į aktualesnius (kirpėjai). 7,58 proc. vokiškų urbanonimų dažnu atveju pakeisti lietuvių puoselėjusių Klaipėdos krašto veikėjų asmenvardžiais (šeši reprezentantai). Tai rodo laipsniškai vykusį lietuviškojo dėmens stiprinimą Klaipėdoje.

3. Atlikus dvylikos išskirtų oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinių grupių analizę, pažymėtinos tam tikros tendencijos. 1903–1923 metais didžioji dalis reprezentantų – socialinės ir ekonominės infrastruktūros objektų vietą nurodantys (19,30 proc.), profesijų (17,50 proc.), asmenvardiniai (14,90 proc.) ir vietos gamtinę ypatybę nusakantys (11,40 proc.) urbanonimai. Nedidelę grupę sudaro uostamiesčiui būdingi jūriniai (8,80 proc.), fortifikaciniai (6,10 proc.), vietos ypatybę nusakantys (6,10 proc.), religiniai (5,30 proc.), augalų ir gyvūnų (5,30 proc.), gyvenamųjų vietų (oikonimų) (2,60 proc.), metaforiniai (1,80 proc.) ir hidroniminiai (0,90 proc.) urbanonimai. Po Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos, 1923–1939 metų laikotarpiu, semantinės grupės išlieka tos pačios, pokyčiai fiksuojami gyvenamųjų vietų (oikonimų), asmenvardinių ir profesijų pavadinimų semantinėse grupėse. Vokiškiems urbanonimams būdingesni profesijų pavadinimai (2 proc. daugiau nei lietuviškų urbanonimų), lietuviškiems – asmenvardinės kilmės pavadinimai (2 proc. daugiau nei vokiškų urbanonimų). Dvikalbiams oficialiesiems Klaipėdos urbanonimams būdingą gyvenamųjų vietų (oikonimų) semantinę grupę, lyginant su 1903–1923 metų laikotarpiu, papildė tik šeši pavadinimai. Tačiau šio laikotarpio oficialiųjų Klaipėdos urbanonimų semantinės motyvacijos modelis papildo Klaipėdos kraštui svarbių vietų (dvarų) pavadinimų semantinės grupės tipu. Tai rodo siekį urbanonimais aktualizuoti šios geografinės vietovės svarbą.

Šaltiniai

Klaipėdos (*Memel*) miesto apžvalginis planas, kurį 1903 m. parengė mokesčių inspektorius Richardas Quantas. Formatas 60,5 x 57 cm, M 1:6000.

Klaipėdos (*Memel*) miesto planas, kurį parengė ir išleido 1934 m. Martynas Gelžinis. Formatas 69 x 62 cm, M 1:5000.

Memeler Adreßbücher [Klaipėdos (*Memel*) adresų knyga].

Literatūra

Baker, M. (1992). In *Other Words: A Coursebook on Translation* (1st ed.). London and New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203133590>

Balčiūnienė, A. (2012). Klaipėdos krašto liuteroniškųjų kapinių paminkliniai įrašai lingvistiniu aspektu. *Acta Historica Universitatis Klaipėdensis*, 25, 62–76. <https://doi.org/10.15181/ahuk.v25i0.313>

Balkelis, T. (2023). *Aušra* – lietuvių tautinio sąjūdžio kalvė. In Vaškelis, G. (red.), *Mėnraštis Aušra (1883–1886). Reprintinis leidinys. Įvadinė knyga* (p. 89–121). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Balode, L. (2003). Ielu nosaukumi zem vēstures riteņiem. In Bušs, O., Ernstsone, V., ir Jansone, I. (red.), *Valoda vēstures dzirnakmeņos: Akad. J. Endzelīna 130. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli* (p. 3–11). Rīga: LU Latviešu valodas institūts.

Balode, L. (2008). Varas atspulgs Latvijas vietvārdos: The reflection of power in Latvian toponyms. *Valodniecība*, 7–16.

Balode, L. (2014). On Slang Urbanonyms in Latvia, Lithuania and Finland. In Petrēnienė, O., ir Trimonytė-Bikelenė, J. (red.), *Baltistikos centrai ir Lietuva (Baltistika pasaulio kontekste)* (p. 59–68). Vilnius: Baltijos kopija.

Baranauskienė, R., ir Mickienė, I. (2023). Street Naming in Kaunas: Changes in Urbanonyms Originating from Personal Names. *Proceedings of the Sixth International Conference on Onomastics “Name and Naming” (In)correctness in Onomastics*, 245–259. DOI: 10.30816/ICONN6/2023/20

Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Amara, M., ir Trumper-Hecht, N. (2006). Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, 3(1), 7–30. <https://doi.org/10.1080/14790710608668383>

Blender, S. (2012). Title Identity of Name(s) As a Crucial Problem in Name Studies, or: Towards the Recognition of Onymic Identity As a Principal Onomastic Concept. *Names and Identities, Oslo Studies in Language*, 4(2), 29–44. <https://doi.org/10.5617/osla.308>

Bucher, S., Matlovič, R., Lukáčová, A., Harizal, B., Matlovičová, K., Kolesárová, J., Čermáková, L., ir Michalko, M. (2013). The perception of identity through urban toponyms in the regional cities of Slovakia. *Anthropological Notebooks*, 19(3), 23–40.

Cenoz, J., ir Gorter, D. (2006). Linguistic Landscape and Minority Languages. *International Journal of Multilingualism*, 3(1), 67–80. <https://doi.org/10.1080/14790710608668386>

Chloupek, B. R. (2019). Public memory and political street names in Košice: Slovakia's multiethnic second city. *Journal of Historical Geography*, 64, 25–35. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2018.11.007>

Crljenko, I. (2012). The renaming of streets and squares in post-socialist Croatian towns. *Language and society*, 3, 230–241. DOI: 10.30970/lis.3.1811

Čepaitienė, A. (2023). Pakaunės kalbinio kraštovaizdžio vietiskumas. In Mikulėnienė, D., Bakšienė, R., Brazaitienė, L., Čepaitienė, A., Ivoška, D., ir Šidlauskas, Ž. *(Ne)atraci Pakaunės turtai: kalbinis variantiskumas sociogeolingvistikos požiūriu* (p. 97–106). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <http://doi.org/10.35321/e-pub.66.pakaune-kalbinis-variantiskumas>

Demereckas, K. (2005). Svijanė – seniausia Klaipėdos praeities liudytoja. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis, 11: Klaipėdos visuomenės ir miesto struktūros*, 184–193.

Deviatnikovaitė, I. (2018). Lietuvių kalba Klaipėdos krašto teismuose ir mokyklose 1927–1932 m. *Logos*, 96, 86–97. <https://doi.org/10.24101/logos.2018.49>

Gaivenis, K., ir Keinys, S. (1990). *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa.

Gliožaitis, A., Kšanienė, D., Zinkevičius, Z., ir Žemaitaitis, A. Jonas Pipiras. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.mle.lt/straipsniai/jonas-pipiras>

Gorter, D., ir Cenoz, J. (2024). *A Panorama of Linguistic Landscape Studies*. Bristol, Jackson: Multilingual Matters.

Gruodytė, J. (2010). Pabradės tiltų užrašai: sociolingvistinis aspektas. *Lituanistica*, 1(4), 70–80.

Gruodytė, J. (2016). Kalbų vartojimas Pabradoje (skelbimų duomenys). *Taikomoji kalbotyra*, 8, 244–264. <https://doi.org/10.15388/TK.2016.17513>

Jesenská, P., ir Krško, J. (2023). Reflection of Social and Political Changes in the Linguistic Landscape: Demonstrated by Examples From Banská Bystrica. In Bijak, U., Swoboda, P., ir Walkowiak, J. B. (Eds.), *Onomastics in Interaction with Other Branches of Science*, Vol. 1: *Keynote Lectures Toponomastics* (p. 215–235). Kraków: Jagiellonian University Press. DOI: 10.4467/K7501.45/22.23.18059

Jokubaitis, L. (2020). Modernioji politinė teorija: tarp mokslo ir ideologijos. *Athena*, 15, 133–148.

Kaunas, D. (1995). „Aušros“ redaktorius, leidėjas ir spaustuvininkas Jurgis Mikšas. Istoriografijos metmenys. *Knygotyra*, 29(22), 9–19.

Keršytė, N. (2020). Ideologija anapus idėjų. *Athena*, 15, 169–198.

- Kšanienė, D., ir Zinkevičius, Z. Jurgis Mikšas. *Mažosios Lietuvos enciklopedija*. <https://www.mle.lt/straipsniai/jurgis-miksas>
- Landry, R., ir Bourhis, R. (1997). Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality. An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology*, 16(1), 23–49. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>
- Light, D. (2004). Street names in Bucharest, 1990–1997: exploring the modern historical geographies of post-socialist change. *Journal of Historical Geography*, 30(1), 154–172.
- Meiliūnaitė, V. (2021). Tarminiai (kalbiniai) variantai ir kalbinis kontekstas: vietiškumo akcentai kalbiniame kraštovaizdyje. In Meiliūnaitė, V., Čepaitienė, A., Dambrauskienė, D., Šidlauskas, Ž., Tuomienė, N., Vyniautaitė, S., ir Valentukevičienė, D. *Lietuvių dialektologijos profiliai: XXI amžiaus pradžios regioniniai variantai, jų santykiai ir perspektyvos* (p. 141–153). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <http://doi.org/10.35321/e-pub.22.lietuviu-dialektologijos-profiliai>
- Miliūnaitė, R. (2010). Kalbos prestižas ir jo planavimas. *Kalbos kultūra*, 83, 202–210.
- Nausėdas, V. (2023). *Lietuvių kova prieš germanizaciją Klaipėdos krašto mokyklose. Nuo pirmųjų mokyklų įsteigimo iki 1939 metų*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Nikžentaitis, A. (2007). Kampf um die Erinnerung: Memel/Klaipėda im 20. Jahrhundert. *Nordost-Archiv*, 15, 148–159.
- Pocytė, S. (2013). XX a. Klaipėdos krašto gyventojų klaipėdiškių kultūrinio ir tautinio tapatumo išraiškos epitafijose. *Lituanistica*, 4, 235–251. <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v59i4.2805>
- Pocytė, S. (2002). *Mažlietuviai Vokietijos imperijoje 1871–1914*. Vilnius: Vaga.
- Rekašiūtė, K. (2022). Hugo Šojaus asmeninės bibliotekos knygos Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje. *LMA Vrublevskių bibliotekos darbai*, 11, 88–99. DOI: 10.54506/LMAVB.2022.11.9
- Rūtė, A. (1999). Zur Änderungen der Straßennamen in Klaipėda in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts. *Annaberger Annalen*, 7, 101–106.
- Ruzaitė, J. (2006). Lithuanian shop signs: national or international? In Savickienė, I. (Ed.), *Language, diversity and integration in the enlarged EU: Challenges and opportunities* (p. 213–226). Kaunas: Vytautas Magnus University.
- Sadauskas, J., ir Šinkūnienė, J. Sociokultūriniai veiksniai. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/sociokulturiniai-veiksniai/>
- Særheim, I. (2009). Street Names and Identity. Official Naming in a European Capital of Culture. In *Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences*. Toronto, Canada: York University, 860–865.
- Safronovas, V. (2005). Smeltės istorijos klausimai. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, 11: *Klaipėdos visuomenės ir miesto struktūros*, 132–145.
- Safronovas, V. (2011). *Praeitis kaip konflikto šaltinis. Tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Safronovas, V. (2013). Modernieji lietuviai įsitvirtina mieste. Kaip tai vyko Klaipėdoje XIX–XX amžių sandūroje. In *Klaipėda Europos istorijos kontekstuose: straipsnių rinkinys* (p. 126–151). Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Safronovas, V. (2021). *Klaipėdos miesto istorija*. Klaipėda: Mažosios Lietuvos istorijos muziejus.
- Saulėnienė, J. (2024). *Klaipėdos gatvių istorijos*. Klaipėda: Druka.
- Shohamy, E., ir Ben-Rafael, E. (2015). Introduction. Linguistic Landscape: A New Journal. *Linguistic Landscape: An International Journal*, 1, 1–5. <https://doi.org/10.1075/ll.1.1-2>
- Sidaravičienė, V. (2023a). *Neoficialiųjų Vilniaus urbanonimų sudarymo polinkiai lietuvių jaunimo kalboje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas. <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.532>
- Sidaravičienė, V. (2023b). Neoficialieji Vilniaus choronimai – jaunimo kalbos atspindys. *Respectus Philologicus*, 44(49), 54–69. <https://doi.org/10.15388/RESPECTUS.2023.44.49.107>
- Skorupa, P. (2023) Motivation and Semantics of Šalčininkai District Potamonyms: A Cognitive Approach. *Acta Linguistica Lithuanica*, 88, 226–253. doi.org/10.35321/all88-11
- Stephen, S. (2015). Lieutenant Kurt Wolff, Trench Fighter. *Journal of the Orders and Medals Society of America*, 66, 29–35.
- Sviderskienė, D. (2014). Dėl Marijampolės apskrities žemėvardžių semantinės motyvacijos (kvalifikavimo ir klasifikavimo problema). In *Tarptautinės mokslinės konferencijos „Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos“ tezės*. Vilnius.

- Sviderskienė, D. (2016). Sudurtinių Marijampolės apskrities helonimų motyvacija. *Acta Linguistica Lithuanica*, 75, 243–273.
- Sviderskienė, D. (2022). Utenos apskrities Anykščių valsčiaus (1935–1937) helonimų motyvacija. *Lituanistica*, 1, 43–65.
- Sviderskienė, D. (2023). Toponomastinio sluoksnio struktūra socialinėje-geografinėje Šeimyniškių kaimo erdvėje „Žemės vardų“ anketos (1935) duomenimis. *Acta Linguistica Lithuanica*, 88, 71–99.
- Tatoris, J. (1994). *Senoji Klaipėda: urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 m.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Vanagas, A. (1981). Lietuvių hidronimų semantika. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 21, 4–153.
- Vareikis, V. (1993). *Klaipėda XX amžiuje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Vareikis, V. (2001). Memellander/Klaipėdiškiai identity and German-Lithuanian relations in Lithuania Minor in the XIXth and XXth centuries. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1/2, 54–65. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2001.1-2.7233>
- Vinay J. P., ir Darbelnet, J. (1972). *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris: Didier.
- Žalys, V. (1993). *Ring en um Identität: Warum Litauen zwischen 1923 und 1939 im Memelgebiet keinen Erfolg hatte*. Lüneburg: Nordostdeutsches Kulturwerk.
- Žymių žmonių, istorinių datų, įvykių įamžinimo ir gatvių pavadinimų suteikimo komisijos posėdžio protokolai, 2021 m. sausio 8 d. Nr. (20.4.)-TARI- 3 (2021).
- Žostautaitė, P. (1973). Kalbų klausimas Klaipėdos krašte (1923–1939 m.). In *Lietuvos istorijos metraštis, 1972 metai* (p. 57–73). Vilnius: Mintis.
- Žostautaitė, P. (1992). *Klaipėdos kraštas 1923–1939*. Vilnius: Mokslo.